

تبیین ویژگی‌های معلم کارزماتیک به‌عنوان الگویی از معلم اثربخش

■ روح‌اله مظفری پور*

چکیده:

این پژوهش با هدف تشریح و تبیین ویژگی‌های کارزمایی و معلم کارزماتیک انجام شده است. برخلاف تصور رایج که کارزما را معمولاً موضوعی خارق‌العاده و مادرزادی می‌داند در این پژوهش تبیین می‌شود که کارزما ویژگی منحصر به افراد خاصی نیست، بلکه مربوط به رفتار و گفتار خاصی است که قابل آموزش و یادگیری است. در بینش امروزی، کارزما بیشتر با مؤلفه‌هایی مانند داشتن اعتمادبه‌نفس، توانایی درک دیگران و ارتباط با آن‌ها، نوع دوستی، برخورداری از توانایی بلاغت و فصاحت و به‌طور کلی توانایی تأثیرگذاری بر دیگران مشخص می‌شود. برای تحلیل مفهوم کارزما از روش تحلیل مفهومی و برای ارائه مفهومی از معلم کارزماتیک از روش مفهوم‌پردازی استفاده شده است. به همین منظور بعد از تبیین کارزما و مؤلفه‌های آن، ویژگی‌های معلمان اثربخش و کارزماتیک تبیین شده است. این ویژگی‌ها در بخش رفتاری شامل مواردی مانند داشتن شور و اشتیاق برای تدریس، توانایی خوب گوش دادن، داشتن روحیه شوخ‌طبعی و ارتباط مؤثر با دانش‌آموزان می‌باشد. در بخش گفتاری، فنون بلاغت و فن بیان، مانند استفاده مناسب از استعاره و تشبیه، استفاده از داستان برای تفهیم بهتر مطالب و ایجاد تصویر و بینش از طریق سخن و تصویرسازی ذهنی اشاره شده است.

کارزما، معلم اثربخش، معلم کارزماتیک

کلید واژه‌ها:

□ تاریخ پذیرش مقاله: ۹۵/۱/۲۹

□ تاریخ شروع بررسی: ۹۴/۷/۵

□ تاریخ دریافت مقاله: ۹۴/۳/۱۷

*دکترای فلسفه تعلیم و تربیت از دانشگاه خوارزمی R.Mozaffariipour@gmail.com

مقدمه

معلم محور تعلیم و تربیت رسمی است. نوع رفتار و گفتار معلم و به‌طور کلی شخصیت معلم به‌عنوان عنصری اثرگذار در تعلیم و تربیت همواره مورد توجه است. گارسیا^۱، کوپزینسکی^۲ و گلندا^۳ (۲۰۱۱) معتقدند که شخصیت و رفتار معلم در عملکرد دانش‌آموزان، و در موفقیت آن‌ها نقش دارد. اثربخش بودن معلم مرتبط با یک روش تدریس خاص نیست، بلکه مربوط به حالتی کلی است که به آن طریق معلمان در کلاس درس فعالیت می‌کنند (وستود، ۱۳۹۱/۲۰۰۸، ص. ۷۶). چگونگی ارتباط و برخورد با دانش‌آموزان و نوع رفتار معلم با آن‌ها، تأثیر مستقیمی بر میزان اثرگذاری و موفقیت معلم دارد. از این‌روست که بعضی از معلمان تأثیرات عمیقی بر شاگردان دارند و همیشه به‌عنوان یک الگو در ذهن شاگردان باقی می‌مانند. به اعتقاد هووانگ^۴ و لین^۵ (۲۰۱۴) بعضی از معلمان بسیار محبوب و مورد قبول هستند و دانش‌آموزان دوست دارند در کلاس آن‌ها حضور یابند. آن‌ها ویژگی‌هایی دارند که عمیقاً دانش‌آموزان را جذب می‌کنند در حالی که همه معلمان آن ویژگی‌ها را ندارند. این امر کارizمای تدریس نامیده می‌شود. مطالعه و پژوهش در مورد نوع رفتار و برخورد معلم و همچنین چگونگی کنترل کلاس همواره مورد توجه پژوهشگران بوده است، از آن جمله می‌توان به شریفیان، نصر و عابدی (۱۳۸۶)، صمدی، رجایی پور، آقاحسینی و قلاوندی (۱۳۸۷)، مهدی‌نژاد (۱۳۹۲)، مارزانو^۶ و مارزانو (۲۰۰۳) و ریلین^۷ (۲۰۰۶) اشاره نمود. چگونگی کنترل کلاس و به عبارتی توانایی مدیریت کلاس، چه در آموزش عالی و چه در آموزش و پرورش عمومی، برای همه معلمان به‌خصوص برای معلمان و مدرسان تازه‌کار یک دغدغه محسوب می‌شود (مور^۸ و اتکینسن^۹، ۱۹۹۸؛ مهدی‌نژاد، ۱۳۹۲). اهمیت مدیریت کلاس و نقش آن در تدریس زمانی بیشتر آشکار می‌شود که مشاهده می‌شود مدرسان و مربیان مبتدی زمان زیادی را صرف سازمان‌دهی و مدیریت کلاس می‌نمایند و تا زمانی که نتوانند کلاس خود را به درستی سازمان‌دهی و مدیریت نمایند نمی‌توانند توجه و تمرکز خود را به فرایند یاددهی یادگیری معطوف سازند (لیتل، به نقل از مهدی‌نژاد، ۱۳۹۲؛ مور و اتکینسن، ۱۹۹۸). طبق گزارش پژوهش‌های مختلف بیش از ۵۰ درصد زمان کلاس صرف حل مسائل انضباطی و اداره کلاس می‌شود (الیز، ۲۰۰۳، به نقل از عالی و یزدی، ۱۳۸۷). بنابراین لزوم توجه به چگونگی رفتار و گفتار معلم در کلاس و به عبارت بهتر، مدیریت کلاس و توانایی هدایت و کنترل مناسب دانش‌آموزان بیشتر نمایان می‌شود. در پژوهشی که (عبداللهی، توکلی و یوسلیمانی، ۱۳۹۳) انجام داده‌اند شایستگی‌های حرفه‌ای معلمان اثربخش در دوره ابتدایی در ابعادی مانند پیش‌نیازهای معلم، ویژگی‌های شخصیتی معلم، برنامه‌ریزی و آمادگی، مدیریت و سازمان‌دهی کلاس درس و نظارت بر پیشرفت دانش‌آموزان را مورد مطالعه و شناسایی قرار داده‌اند مواردی مانند تسلط بر موضوع، توانایی برقراری ارتباط کلامی، وضع قوانین کلاس و بیان انتظارات، علاقه‌مندی به دانش‌آموزان و... مورد تأکید قرار گرفته است. در پژوهش حاضر مؤلفه‌های اثربخشی معلم مورد بررسی قرار می‌گیرد، با این تفاوت که در اینجا بیشتر تمرکز بر

کارزمای معلم، به‌عنوان یک ویژگی برجسته مرتبط با رفتارها و گفتارهای خاص مورد تبیین و تحلیل قرار می‌گیرد و الگویی از معلم اثربخش به‌عنوان معلم کارزماتیک ارائه می‌شود.

بحث کارزمای معلم و کارزمای تدریس، امروزه مورد توجه برخی از پژوهشگران قرار گرفته است؛ از جمله بولکان^{۱۰} و گودبوی^{۱۱} (۲۰۱۴) و هووانگ و لین (۲۰۱۴). اعتقاد بر این است که ویژگی‌های کارزمایی می‌تواند به‌طور مؤثری به بهبود مدیریت کلاس و روند تدریس معلم و به‌طور کلی اثربخشی معلم کمک نماید. این امر به‌خصوص، در مقاطع بالاتر و در سطح دانشگاه بیشتر مورد توجه است. پلگرنو^{۱۲} (۲۰۱۰) معتقد است که اتکا به کارزما وسیله‌ای اساسی برای مدیریت کلاس و دستورالعمل مناسبی برای چالش‌های موجود در کلاس است (ص. ۷۶). از دیدگاه ریلین (۲۰۰۶) تدریس کارزماتیک، می‌تواند، انگیزه و هیجان در کلاس بیفزاید و کشف و نقد و همچنین ارتباط را در کلاس بهتر کند (ص. ۱۰). برخی اثربخشی معلم را علاوه بر ویژگی‌های شخصیتی، در مواردی مانند نحوه ارزشیابی (سبحانی نژاد، زمانی منش، ۱۳۹۱)، نوع روش تدریس و دریافت بازخورد از دانش‌آموزان (لام^{۱۳}، ۲۰۱۴)، استفاده از رسانه‌های متنوع (میدور^{۱۴}، ۲۰۱۴) و برقراری عدالت در کلاس (والکر^{۱۵}، ۲۰۱۳) می‌دانند. در واقع به نظر می‌رسد معلم خوب به‌طور کلی همه این ویژگی‌ها و بسیاری از ویژگی‌های اخلاقی و هنجاری و نیز تخصص‌های لازم را باید دارا باشد. اما الگویی از معلم اثربخش که در این پژوهش مورد نظر است الگویی است که بر ویژگی‌های کارزمایی، به‌عنوان ویژگی‌های شخصیتی خاص، تأکید دارد و می‌تواند به‌عنوان یک الگوی اثربخش از معلم، قابل توجه و کاربردی باشد و در کنار تخصص‌های حرفه‌ای و صلاحیت‌های اخلاقی معلم، که معمولاً در هر جامعه‌ای مورد توجه می‌باشد، نیز مورد نظر قرار گیرد.

وبر^{۱۶} رهبران کارزماتیک را افرادی فراطبیعی، سوپرمن یا حداقل افرادی که دارای نیروها و توانایی‌های فوق‌العاده بوده‌اند تعریف کرده است (وبر، ۱۹۷۶، به نقل از توتف^{۱۷}، ۲۰۰۵، ص. ۱۹۴). در حالی که پژوهش‌های جدید نشان می‌دهد ویژگی‌های کارزماتیک، رفتارها و گفتارهایی خاص را شامل می‌شود که قابل آموزش و یادگیری هستند (دی ورین^{۱۸}، رو^{۱۹} و تایلیو^{۲۰}، ۱۹۹۹؛ آنتوناکیس^{۲۱}، فنتی^{۲۲} و لیجنتی^{۲۳}، ۲۰۱۱). حال باید پرسید که اصولاً کارزما به‌خصوص در معنای جدید و امروزی آن چیست و چه ویژگی‌ها و به عبارتی چه مؤلفه‌هایی دارد؟ چراکه تاکنون کارزما چیزی فوق‌العاده و ویژگی برجسته‌ای در افراد خاص قلمداد می‌شده است که گویی آن افراد به‌طور مادرزادی چنین ویژگی‌هایی داشته‌اند. با چنین توضیحاتی سؤال دیگری که این پژوهش به دنبال پاسخگویی به آن است، این است که معلمان کارزماتیک چه ویژگی‌هایی دارند و به عبارتی تدریس کارزماتیک چگونه است؟ بنابراین، این پژوهش با هدف ترسیم مؤلفه‌های کارزما و ویژگی‌های معلم کارزماتیک سعی در ارائه پاسخ به سؤالات فوق دارد تا ویژگی‌های معلم کارزماتیک را به‌عنوان الگویی از معلم اثربخش ارائه دهد.

■ روش پژوهش

در این پژوهش از روش «تحلیل مفهومی» برای تبیین مفهوم کاریزما استفاده شده است. تحلیل مفهومی تحلیلی است که به‌واسطه آن به فهم معتبر از معنای یک مفهوم دست پیدا می‌کنیم (کومبز و دنیلز، ۱۳۸۸/۱۹۹۱، ص. ۴۷). در این روش، تحلیل مفهوم از طریق تحدید کردن موضوع در چارچوب معینی صورت می‌گیرد؛ یعنی تمرکز بر گستره مفهومی است و این تمرکز از طریق تبیین صریح و روشن از معنای مفهوم و ارتباط آن با سایر مفاهیم صورت می‌گیرد (نئوندروف، ۲۰۰۲، نقل از یاری قلی، ضرغامی، قانلی، نقیب‌زاده، ۱۳۹۱). البته در اینجا بیشتر نوعی از روش تحلیل مفهومی استفاده می‌شود که برحسب شبکه معنایی است و به‌طور مشخص روشی است که به آن «ارتباط اشراقی بین مفاهیم» گفته می‌شود. ارتباط اشراقی میان مفاهیم شبیه ارتباط نور و شعاع‌های آن است یعنی مفهومی پیرامونی وجود دارد که مفاهیم دیگر جلوه‌ای از آن می‌باشند (باقری، سجادیه و توسلی، ۱۳۸۹، ص. ۱۷۹). بنابراین در اینجا کاریزما به مفهوم مرکزی دارای مؤلفه‌ها و مفاهیم مرتبط با خود است که هر یک از آن مفاهیم در واقع گفتار و رفتار خاصی می‌باشند که به‌عنوان جلوه‌ای از مفهوم کاریزما تلقی می‌شوند. از این رو در این پژوهش مفهوم کاریزما و ابعاد و مؤلفه‌های آن مورد تحلیل قرار می‌گیرد تا مفهوم کاریزما به‌خوبی مشخص گردد. همچنین از روش «مفهوم‌پردازی» استفاده خواهد شد (کومبز و دنیلز، ۱۳۸۸/۱۹۹۱، ص. ۴۴). این روش برای ابداع یک مفهوم و یا ساختار مفهومی و دفاع از آن طراحی شده است. مفاهیم از طریق تغییر دادن یا بازسازی جنبه‌هایی از ساختارهای مفهومی موجود، یعنی مجموعه‌ای از مفاهیم مرتبط با هم ایجاد می‌شوند. مفاهیم نوین ایجاد می‌شوند برای آنکه این امکان را به ما بدهند تا وظایفی را به انجام برسانیم که مفاهیم موجود برای انجام آن‌ها ناکافی به نظر می‌رسند (ص. ۵۵). بنابراین در پژوهش حاضر مفهومی به نام «معلم کاریزماتیک» ارائه می‌شود؛ به این صورت که با استفاده از مفهوم امروزی کاریزما، ابعاد و مؤلفه‌های آن در قالب رفتار و گفتار مشخص شده و ویژگی‌های معلم کاریزماتیک تبیین خواهد شد.

■ مفهوم کاریزما و ویژگی‌های افراد کاریزماتیک

ریشه واژه کاریزما^{۲۴} به یونان باستان برمی‌گردد. این کلمه ریشه در واژه Charis دارد که کلمه‌ای یونانی است و یک واژه مهم و برجسته در فرهنگ یونان باستان بوده و در معانی مختلفی مانند زیبایی، نیکی، لطف، قدردانی و حسن نیت به کار می‌رفته است (پوتس^{۲۵}، ۲۰۰۹، ص. ۱۲). ارسطو Charis را مفهومی می‌داند که دارای وضعیتی با ارزش است و به‌عنوان عمل، شایسته قدردانی است. این واژه به معنای جذابیت نیز به کار می‌رفته است (همان). کاریزما در گذشته بیشتر مفهومی متعلق به افراد خاص، از جمله رهبران بزرگ با توانایی‌ها خاص و خارق‌العاده بود. چنانچه در تعریفی از افراد کاریزماتیک، آمده است: «رهبرانی (کاریزماتیک هستند) که به‌وسیله نیروی توانایی

شخصی خود قادر بر تأثیرگذاری عمیق و فوق‌العاده بر پیروان خود هستند» (هاوس^{۲۶}، ۱۹۷۷)، به نقل از آنتوناکیس و همکاران، (۲۰۱۱). مفهوم امروزی کاریزما از مفهوم قبلی آن متفاوت است و دیگر ویژگی کمیاب یا غیرعادی تلقی نمی‌شود (همان). در گذشته که بیشتر بر نیاز به قدرت تأکید می‌شده رهبران کارزماتیک به انگیزه و نیازهای پیروان خود توجه نداشتند و معمولاً بین آن‌ها و زیردستان جدایی و گسست بود (انگاو^{۲۷}، ۲۰۱۲). در معنای امروزی کاریزما، بیشتر بر جنبه‌های ارتباطی، تأثیرگذاری مثبت، ایجاد انگیزه و نوع‌دوستی و جذب دیگران تأکید می‌شود. الساندر^{۲۸} (۱۹۹۸) کاریزما را توانایی تأثیر بر دیگران به‌طور مثبت، ارتباط فیزیکی، عاطفی و فکری تعریف می‌کند. همچنین ویژگی‌هایی مانند حساسیت نسبت به نیازهای افراد، ارزیابی محیط و توجه به محدودیت‌ها و فرصت‌ها، ایجاد انگیزه، ایجاد بینش‌ها و نگرش‌های جدید، ترسیم آینده روشن و ایجاد خوش‌بینی و تسلط بر فنون بلاغت و سخنرانی از دیگر موارد مورد تأکید در ویژگی‌های کاریزمای امروزی است (بونو^{۲۹} و ایلیز^{۳۰}، ۲۰۰۶؛ انگاوی، ۲۰۱۲). این‌ها بخشی از ویژگی‌های کاریزمای نوین است؛ آنچه امروزه از آن با نام نئوکارزماتیک^{۳۱} یاد می‌شود. این پژوهش بر این اعتقاد است که این ویژگی‌ها می‌توانند در موفقیت و تأثیرگذاری معلم نقش مهمی داشته باشند.

یکی از عناصری که در رهبری نئوکارزماتیک مطرح است نگرش است. در واقع ایجاد نگرش درست نسبت به امور و ترسیم آینده مثبت و امیدبخش چیزی است که این مفهوم بر آن تأکید دارد. به اعتقاد تیخومیروف^{۳۲} و اسپانگلر^{۳۳} (۲۰۱۰) تمام نظریه‌های رهبری نئوکارزماتیک بر «نگرش» به‌عنوان مهم‌ترین جنبه از فرایند رهبری تأکید دارند. این‌گونه رهبران بر ترسیم یک افق و ارائه الگوی مناسب صحه می‌گذارند و پیروان خود را برای بازبینی مفروضات خود، یافتن راه‌های خلاقانه و جدید برای بهبود عملکردشان به تلاش وامی‌دارند و در کنار آن بر انگیزش و حمایت فردی نیز تأکید دارند (ص. ۴۸). همچنین ارتباط، یکی از عناصر مهم در رهبری نئوکارزماتیک محسوب می‌شود. از این‌رو عموماً رهبران نئوکارزماتیک به‌عنوان افرادی شناخته می‌شوند که دارای توانایی برقراری ارتباط پویا بوده و نسبت به نیازهای زیردستان خود حساس هستند (بولکان و گودبوی، ۲۰۱۴).

از دیگر ویژگی‌هایی که رهبران کارزماتیک امروزی دارند این است که آن‌ها به‌عنوان الگوهایی رفتار می‌کنند که با فداکاری و فداکردن خود برای زیردستان و با پذیرش ریسک برای آن‌ها و سازمان، خودشان را نمایان می‌سازند (بولکان و گودبوی، ۲۰۱۱). افراد کارزماتیک همچنین افرادی همدل، علاقه‌مند و پاسخگو نسبت به دیگران‌اند، شنوندگان خوبی هستند، شوخ‌طبع‌اند، ارتباط چشمی خوبی هنگام سخن گفتن دارند و نیز سخنرانان ماهری هستند (هووانگ و لین، ۲۰۱۴؛ بولکان و گودبوی، ۲۰۱۴). این افراد معمولاً دارای شور و شوق و عواطف مثبتی هستند و می‌توانند محیط را تحت تأثیر قرار دهند؛ به محیط و کار و هموعان خود علاقه‌مند هستند و با ایجاد دیدگاه و نگرش مثبت و نیز عواطف مثبت خود می‌توانند این عواطف را به دیگران نیز انتقال دهند (بونو و ایلیز، ۲۰۰۶). از دیدگاه ریلین

تبیین ویژگی‌های معلم کاریزماتیک به‌عنوان الگویی از معلم اثرپذیفی

(۲۰۰۶) عموماً اعتقاد بر این است که افراد کاریزما افرادی با روحیه بشاش و انسان‌هایی خوش‌رو و خوش‌اخلاق هستند. آنتوناکیس و همکاران (۲۰۱۱) با مطالعه بر روی رفتار و گفتار افراد کاریزما چندین راهبرد مهم، در رفتار و گفتار آن‌ها شناسایی کرده‌اند که در نظریهٔ نوکاریزماتیک مطرح است؛ از جمله، فنون راهبردی گفتاری شامل استفاده از استعاره و تشبیه، که وسیله مناسبی برای متقاعدسازی است و بر فرایند انتقال مؤثر پیام و همچنین بر فرایند پردازش اطلاعات و کمک به یادآوری تأثیر مثبتی دارد. راهبرد دیگر، استفاده از داستان و حکایت در هنگام سخنرانی است که رهبران کاریزماتیک مکرر از آن استفاده می‌کنند که این باعث ایجاد فهم بهتر مطلب می‌شود. البته می‌توان اضافه کرد که داستان و استفاده از استعاره و تشبیه بر میزان علاقه‌مندی و جلب توجه هر چه بیشتر مخاطب نیز مؤثر است. رهبران کاریزماتیک اعتقادات راسخ اخلاقی از خود نشان می‌دهند و در احساسات جمع شریک می‌شوند. آن‌ها انتظارات بالایی از خود و از پیروان خود ترسیم می‌کنند. نکتهٔ دیگر ارتباط توأم با اعتمادبه‌نفس است که از دیگر ویژگی‌های افراد و رهبران کاریزماتیک می‌باشد. همچنین آن‌ها در سخنان خود از مقایسه کردن و فهرست‌بندی برای تمرکز هر چه بیشتر بر مطالب استفاده می‌کنند. در سطح غیرگفتاری، رهبران کاریزماتیک در انتقال احساسات استاد هستند و قادرند شور و اشتیاق خود را به دیگران انتقال دهند و حمایت و توجه آن‌ها را جلب کنند. همچنین از حالات و حرکات خاص چهره و تن صدای سرزننده استفاده می‌کنند. آنتوناکیس و همکاران (۲۰۱۱) بعد از برشماری این ویژگی‌ها اشاره می‌کنند که این ویژگی‌ها قابل آموزش و یاددهی هستند؛ و نیز معتقدند که بینش‌ها و رفتارهای کاریزما با توجه به پژوهش‌های انجام‌شده می‌تواند برای دانش‌آموزان نتایج بهتری را موجب شود.

همچنین از انواع کاریزما سخن به میان آمده است (کابانه^{۳۴}، ۲۰۱۲؛ اسکیک^{۳۵}، ۲۰۱۴): کاریزمای قدرت، کاریزمای نگرشی یا تصویری^{۳۶}، کاریزمای مهربانی، کاریزمای حضور و تمرکز. کاریزمای تمرکز بر توانایی شنیدن و گوش دادن و درک دیگران مربوط می‌شود. کاریزمای تصویری مربوط به انگیزش و برانگیختن افراد و تشویق و ترغیب آنان و ایجاد نگرش مثبت و خوش‌بینی به آینده است. کاریزمای مهربانی با پذیرش و دوست داشتن دیگران و ایجاد رابطه عاطفی مرتبط است، و زمانی بروز می‌کند که دیگران فرد را پذیرفته و احساس خوبی نسبت به او پیدا می‌کنند. کاریزمای قدرت مربوط به اعتمادبه‌نفس و توانایی نفوذ در دیگران و برانگیختن حس فرمان‌پذیری در دیگران است.

به‌طورکلی می‌توان گفت کاریزما، به‌عنوان یک ویژگی مثبت، دارای جنبه‌های مختلفی در رفتار و گفتار است که این رفتار و گفتار قابل آموزش است؛ یعنی می‌توان افراد را کاریزماتیک تربیت کرد. ویژگی‌هایی مانند سرزندگی، شوخ‌طبعی، شنونده خوب بودن، توانایی تأثیرگذاری، داشتن قدرت بیان خوب، توانایی انتقال احساسات، نوع‌دوستی و علاقه‌مندی به کار و محیط آن، اعتمادبه‌نفس و توانایی جلب حمایت و توجه دیگران، توانایی ایجاد نگرش و ترسیم افق‌های روشن و الگو بودن برای دیگران، همه مؤلفه‌هایی هستند که در افراد کاریزماتیک یافت می‌شوند.

■ معلم اثربخش و تدریس کارزماتیک

سه رویکرد در مدیریت کلاس مطرح است (عالی و یزدی، ۱۳۸۷): رویکرد مداخله‌گرا، که در آن معلم با اعمال کنترل و نظارت بیشتر بر فعالیت‌ها و رفتار دانش‌آموزان و تأکید بر قوانین و انضباط کلاس سعی می‌کند به اهداف آموزشی برسد؛ رویکرد تعامل‌گرایانه، که در آن کنترل و انضباط در فرایندی تعاملی میان معلم و دانش‌آموز به وجود می‌آید و دانش‌آموزان در برنامه‌ریزی و سازمان‌دهی کلاس سهیم‌اند؛ و سوم رویکرد غیرمداخله‌گر، که بر این باور است که معلم تسهیلگر و مشوق و دوست دانش‌آموز است. بیشتر معلمان از روش مداخله‌گر استفاده می‌کنند. می‌توان گفت رویکرد کارزماتیک هر سه رویکرد گفته شده را شامل می‌شود پس معلم کارزماتیک می‌تواند در موقعیت‌های مختلف از نوع کارزمای مناسب بهره‌گیرد. هم از کارزمای اقتدار، هم از کارزمای مهربانی و هم از دیگر انواع کارزما.

خصوصیات و ویژگی‌های انسانی و اخلاقی مناسب، داشتن دانش کافی در رشته مورد تدریس و اطلاع از روش‌های مناسب تدریس را شاید بتوان از ویژگی‌های اولیه‌ای دانست که هر کسی از یک معلم خوب انتظار دارد، و می‌توان گفت در هر جامعه‌ای این ویژگی‌ها معمولاً مورد توجه هستند که یک معلم خوب باید آن‌ها را داشته باشد. اما برای ارائه الگویی اثربخش از یک معلم، در کنار این ویژگی‌ها و یا در راستای آن‌ها ویژگی‌های کارزمایی در فرایند تدریس قابل استفاده و اجرا می‌باشد، چراکه تدریس نوعی از رهبری است و هر معلم و مدرس باید بتواند کلاس خود را رهبری و مدیریت نماید و به نظر می‌رسد چنین توانایی یکی از ملزومات معلمی باشد. رهبری کلاس درس، نفوذ و تأثیر معلم بر دانش‌آموزان است به‌صورتی که دانش‌آموزان با میل و علاقه و رغبت برای تحقق اهداف آموزشی تلاش کنند (صمدی و همکاران، ۱۳۸۷). از دیدگاه فارس^{۳۷} (۲۰۱۰) تدریس نوعی رهبری است و مشخص می‌سازد که معلمان موفق آن‌هایی هستند که همان کارهایی را انجام می‌دهند که رهبران بزرگ هنگام رویارویی با مشکلات انجام می‌دهند. بولکان و گودبوی (۲۰۱۱) اشاره می‌کنند که رهبری کارزماتیک می‌تواند به‌عنوان یک مانع بازدارنده در مقابل رفتار دانش‌جویانی باشد که در برابر تلاش اساتید مقاومت نشان می‌دهند (ص. ۷). البته این مسئله می‌تواند در سطوح دیگر از جمله در کلاس‌های مدارس نیز صدق داشته باشد. به اعتقاد آن‌ها در کنار تخصص معلم و تسلط وی بر موضوع درسی، معلم باید توانایی‌هایی در زمینه تعاملات اجتماعی داشته باشد، افرادی که در موقعیت‌های اجتماعی خوب عمل می‌کنند معمولاً مورد پذیرش و تأیید دیگران هستند، بنابراین معلم علاوه بر تخصص در رشته خود باید در موقعیت‌های اجتماعی هم رفتارهای مناسب و سازگار از خود بروز دهد. همچنین او باید به نیازهای شاگردان خود حساس باشد. حالت‌های عاطفی مانند سرزندگی، پرانرژی بودن و توانایی بیان احساسات و توانایی انتقال مطالب و سخنرانی مؤثر از دیگر موارد مورد اشاره آن‌ها می‌باشد.

تبیین ویژگی‌های معلم کارزماتیک به‌عنوان الگویی از معلم اثربخش

هووانگ و لین (۲۰۱۴) چند ویژگی را از دیدگاه دانش‌آموزان برای معلم خوب مشخص کرده است: اول اینکه دارای معلومات باشد و به عبارتی در موضوع تدریس خود دارای تخصص کافی باشد. دوم، دارای ویژگی‌های شخصیتی مانند مهربانی، خوش‌ معاشرتی، و دارای صبر و شور شوق باشد. سوم معلم خوب از روش‌های تدریس مناسب استفاده کند. از دیدگاه آن‌ها، معلمان کارزماتیک علاوه بر داشتن ویژگی‌های فوق ویژگی‌های دیگری نیز دارند؛ از جمله اینکه از روش‌های تدریس متنوعی استفاده می‌کنند که خسته‌کننده نیست، کلاس آن‌ها جذاب و گیراست لذا دانش‌آموزان علاقه‌مند به حضور در کلاس آن‌ها هستند. این معلمان الگویی خوبی برای دانش‌آموزان هستند و موردپذیرش و تأیید شاگردان خود می‌باشند. همچنین دارای روحیه شوخ‌طبعی و خوش‌مشربی هستند که همواره یکی از مهم‌ترین ویژگی‌های معلم کارزماتیک محسوب می‌شود.

به‌طورکلی معلمانی که به‌عنوان معلمان اثربخش^{۳۸} شناخته می‌شوند بیشتر این ویژگی‌ها را دارند و همین امر آن‌ها را از سایر معلمان متمایز می‌کند (والز^{۳۹}، نردی^{۴۰}، آوریل^{۴۱}، میندن^{۴۲} و هافمن^{۴۳}، ۲۰۰۲). درواقع معلمان اثربخش خواسته یا ناخواسته دارای ویژگی‌های کارزماتیمی هستند و بخش اعظم مؤلفه‌های کارزما را دارند، چون درواقع همان‌طور که تشریح شد کارزما توانایی اثربخشی بر دیگران است. درواقع باید گفت معلمان اثربخش، دارای رفتار و گفتار کارزماتیک هستند و تدریس کارزماتیک ارائه می‌دهند.

از جمله ویژگی‌های معلمان اثربخش را گرمی و مهربانی، شور و شوق دانسته‌اند. این معلمان دارای رفتاری دوستانه و مهربان و حساس نسبت به شاگردان خود هستند، همچنین توانایی برانگیختن دانش‌آموزان را دارند و می‌توانند با سخنان و رفتارهای خود انگیزه و شور و شوق را در شاگردان خود ایجاد کنند. از دیگر ویژگی‌های معلمان اثربخش، داشتن مهارت‌های ارتباطی، قدرت بیان، علاقه‌مندی به تدریس، توانایی گوش دادن، و علاقه به دانش‌آموزان است، درحالی‌که معلمان غیراثربخش از تدریس بیزارند و سخنرانی خسته‌کننده ارائه می‌دهند (همان). استرانگ^{۴۴} (۲۰۰۷) اشاره می‌کند دانش‌آموزان از معلمانی که دارای مهارت زبانی خوب هستند درس را بهتر دریافت می‌کنند (ص. ۴). او همچنین در رابطه با اثربخش بودن معلمان مواردی مانند علاقه‌مندی به کودکان و دوست داشتن شغل را اضافه می‌کند. معلمان اثربخش شنوندگان خوبی هستند و به آنچه دانش‌آموزان می‌گویند به‌خوبی گوش می‌دهند. آن‌ها از فرد فرد دانش‌آموزان خود شناخت دارند و هر کدام را به‌عنوان یک «فرد» می‌شناسند و برای او احترام قائل‌اند (همان). همچنین معلمان اثربخش حالت شوخ‌طبعی دارند و در لطفه‌گویی و طنزپردازی از مهارت برخوردارند، لذا دانش‌آموزان آن‌ها را به‌عنوان رهبران برانگیزاننده می‌شناسند (همان). از دیدگاه وستوود (۱۳۹۱) معلمان اثربخش چیزی دارند که آن‌ها را از معلمان غیراثربخش جدا می‌کند و آن درک مثبت و احترام حقیقی نسبت به دانش‌آموزان خود است. وستوود معتقد است در تدریس مؤثر آگاهی از فن آموزش و آگاهی از موضوع درسی با توانایی‌های ارتباطی انسانی، شوخ‌طبعی و بصیرت

می‌آمیزد. معلم مؤثر بودن چیزی بیش از آگاهی فنی در مورد روش‌های آموزش را می‌طلبد (ص. ۷۸). معلمان کاریماتیک نیز چنین رفتارهایی با دانش‌آموزان دارند؛ رفتارهایی توأم با اعتمادبه‌نفس، انرژی، همراه با توجه و حساسیت نسبت به دیگران. معلمان کاریماتیک مانند رهبران کاریماتیک بیشتر بر انگیزه‌های درونی تأکید دارند و سعی می‌کنند با استفاده از عوامل درونی دانش‌آموزان خود را برانگیزند (بولکان و گودبوی، ۲۰۱۴). این مسئله به‌ویژه امروزه بسیار می‌تواند قابل توجه باشد. در مدارس امروزی اهدای جوایز و برانگیختن دانش‌آموزان موضوعی است که همواره مورد توجه است، اگرچه تشویق و انگیزش بیرونی از این طریق یکی از راه‌های برانگیختن دانش‌آموزان می‌تواند باشد ولی مشخص است که توانایی معلم و عوامل مدرسه در برانگیختن دانش‌آموزان از طریق رفتارهای کاریماتیک و علاقه‌مند نمودن آن‌ها به درس و محیط مدرسه با رفتارهایی که ذکر شد بسیار مؤثرتر خواهد بود.

■ ویژگی‌های رفتاری و گفتاری معلم کاریماتیک

با توجه به آنچه گذشت باید گفت ویژگی‌های کاریماتیک به نوع ارتباط و تأثیر و نفوذ رفتار و گفتار معلم در دانش‌آموزان مربوط می‌شود. چگونگی رابطه معلم - دانش‌آموز نکته کلیدی برای سایر جنبه‌های مدیریت کلاس است. در واقع معلمانی که رابطه خوبی با دانش‌آموزان خود دارند مشکلات کم‌تری هم در خصوص مدیریت کلاس دارند. مؤثرترین رابطه معلم - دانش‌آموز با رفتارهای خاصی از معلم مشخص می‌شود که نشان‌دهنده سطحی از تسلط و نفوذ و سطح مناسبی از همکاری و تعاون است. پژوهش‌ها نشان می‌دهد که تسلط و نفوذ مناسب مهم‌ترین ویژگی رابطه مؤثر معلم - دانش‌آموز می‌باشد، معلمان می‌توانند با تعیین انتظارات رفتاری مشخص از دانش‌آموزان تسلط مناسبی بر آن‌ها داشته باشند (مارزانو و مارزانو، ۲۰۰۳). با توجه به ویژگی‌های کاریماتیک می‌توان دریافت که رفتارها و گفتارهای کاریماتیک در عرصه تدریس و کلاس داری چگونه خواهد بود. معلم علاوه بر تخصص در موضوع تدریس و تسلط بر آن می‌تواند با استفاده از رفتار و گفتار کاریماتیک میزان موفقیت و اثربخشی خود را افزایش دهد. معلم می‌تواند با توجه به شرایط مختلف از انواع کاریماتیک بهره بگیرد. بنابراین در این پژوهش چند ویژگی رفتاری و چند ویژگی گفتاری از نوع کاریماتیک مشخص و تبیین می‌شود که توجه و به‌کارگیری آن‌ها می‌تواند در عمل به اثربخشی معلم کمک نماید و ویژگی‌های رفتاری و گفتاری کاریماتیک به‌عنوان الگویی از معلم اثربخش ارائه شود.

● **داشتن علاقه و ذوق نسبت به موضوع و رشته تدریس:** مشخص شد که داشتن شور و شوق و انگیزه و علاقه، از ویژگی‌های رفتار کاریماتیک است و می‌تواند در مخاطب نیز شور و شوق ایجاد کند. در واقع افراد کاریماتیک عواطف مثبتی از خود بروز می‌دهند که نتیجه‌اش انتقال این عواطف و احساسات مثبت به مخاطبان است (بونو و ایلیز، ۲۰۰۶، ص.

۳۱۸). از قدیم گفته شده که «مستمع صاحب سخن را سر حرف آورد» ولی واقعیت این است که برعکس آن هم می‌تواند اتفاق بیفتد و اگر نیک بنگریم گوینده و سخنرانی که با شور و حرارت صحبت می‌کند علاقه مخاطب را جذب کرده و باعث می‌شود مخاطب ناخودآگاه به حرف‌های او گوش کند. انسان کاریزماتیک با شور و ذوق خود توانایی به ذوق آوردن مخاطب را دارد.

نشان دادن شور و حرارت از خود، در جریان تدریس، برای معلم وقتی امکان‌پذیر است که او به رشته تدریس و شغل خود علاقه‌مند باشد. شور و هیجان از جمله رفتارهایی است که قابل انتقال به دیگری است و وقتی معلم با شور و علاقه به بیان مطلب می‌پردازد این شور و علاقه به دانش‌آموزان انتقال می‌یابد، ضمن اینکه شور و علاقه واقعی ناشی از اعتقاد و علاقه گوینده به مطلب و موضوع است، در صورتی که معلم به آنچه می‌گوید اعتقاد نداشته باشد بدهی است تأثیرگذار نخواهد بود. بنابراین می‌توان گفت یکی از عوامل ایجاد کاریزما در معلم داشتن شور و شوق تدریس است که از علاقه‌مندی‌اش به رشته و شغل خود برمی‌خیزد.

● **علاقه به دانش‌آموزان و دوست داشتن آن‌ها:** علاقه به مخاطب و دوست داشتن او که در اینجا شاگردان می‌باشند نیز از دیگر عوامل مؤثر در تأثیرگذار بودن معلم است. به اعتقاد مارزانو و مارزانو (۲۰۰۳) شاید مشخص‌ترین راه برای ایجاد ارتباط مناسب با دانش‌آموزان، دوست داشتن تک‌تک آن‌هاست. به اعتقاد اسمیت^{۴۵} و رابرت^{۴۶} (۲۰۰۲) معلمان کاریزماتیک نه تنها از کارشان بلکه از بودن با دانش‌آموزان لذت می‌برند (ص. ۹۲). علاقه‌مندی به مخاطب و مهربانی با او باعث ایجاد اعتماد به نفس و تأثیر بر مخاطب می‌شود (کابانه، ۲۰۱۲). می‌توان گفت معلم هر قدر هم دارای تخصص و مهارت باشد، اگر به دانش‌آموزان خود علاقه نداشته باشد تأثیرگذاری او چندان نخواهد بود.

● **شوخی طبیعی و روحیه طنزگونه:** همان‌طور که اشاره شد پژوهش‌ها نشان می‌دهد معلمانی که دارای ویژگی شوخی طبیعی هستند بهتر می‌توانند با شاگردان خود ارتباط برقرار کنند و میزان تأثیرگذاری‌شان بیشتر است. بنابراین یکی از ویژگی‌های مهم معلم کاریزماتیک، استفاده به موقع از طنز و شوخی است.

● **داشتن مهارت گوش دادن:** یکی از راه‌های نفوذ و تأثیرگذاری در دیگران توانایی خوب گوش دادن و توجه کردن است. معلم کاریزماتیک به تک‌تک دانش‌آموزان توجه دارد و در هنگام صحبت کردن سعی خواهد کرد با تمام وجود به حرف‌های آنان گوش دهد. معلم با کاریزمای تمرکز و حضور می‌تواند توجه دانش‌آموزان را جلب کند. این باعث ایجاد انگیزه و علاقه در دانش‌آموزان می‌شود و میزان تأثیرگذاری معلم را بالا می‌برد.

● **ارتباط مؤثر با دانش‌آموزان:** توانایی برقراری ارتباط توأم با اعتمادبه‌نفس از ویژگی‌های افراد کاریزما بیان شد. معلمان کاریزماتیک توانایی برقراری ارتباط با تک‌تک دانش‌آموزان را دارند و می‌توانند درک درستی از آنان داشته باشند، و این علاقه و ارتباط منجر به محبوب شدن آن‌ها بین شاگردان خواهد شد. معلمان کاریزماتیک دارای روحیه همدلی بوده و به نیازهای شاگردان حساس هستند (بولکان و گودبوی، ۲۰۱۱). در واقع ارتباط عاطفی با دانش‌آموزان از ویژگی‌های معلمان کاریزماتیک است. توانایی ارتباط با تک‌تک دانش‌آموزان و دیدن جهان از زاویه نگاه آن‌ها باعث تأثیر بهتر معلم می‌شود. داشتن ارتباط چشمی هنگام ارائه مطالب از موارد مهم ارتباط و انتقال مؤثر مطالب می‌باشد. تماس چشمی چندثانیه‌ای با هر یک از مخاطبان و ارائه مطالب در حالت ایستاده و حرکت در هنگام ارائه، تأثیر عمیقی در جلب توجه آنان خواهد داشت (کابانه، ۲۰۱۲). بنابراین معلم برای انتقال بهتر مطالب بهتر است ارتباط چشمی با فرد فرد دانش‌آموزان را حفظ کند و تنها به نشستن و ارائه سخنرانی در حالت ایستا بسنده نکند.

● **ایجاد محیط گرم و حامی برای بروز خلاقیت:** افراد کاریزماتیک به‌طورکلی افرادی حامی بوده و با برانگیختن و تشویق افراد مجموعه خود، زمینه ظهور و بروز استعدادها و زیردستان خود را فراهم می‌کنند. در عرصه تعلیم و تربیت نیز معلم کاریزماتیک با حس همدلی و ترغیب و تشویق شاگردان خود به فعالیت و کوشش و با برخورد احترام‌آمیز و اهمیت دادن و گوش دادن به نظرات و عقاید شاگردان، امکان ایجاد فضای تعاملی و بحث و گفت‌وگو و در نتیجه امکان بروز خلاقیت را فراهم خواهد کرد.

● **مهارت‌های گفتاری و فن بیان:** همان‌طور که شرح داده شد از جمله ویژگی‌های افراد کاریزماتیک توانایی آنان در سخنرانی مؤثر و استفاده مناسب از فنون بیان است. به نظر می‌رسد یکی از خلأهای تربیت معلم، چه در مرحله گزینش و چه در مرحله آموزش معلمان، عدم توجه به این مسئله است. معلمی که قدرت بیان ندارد در اداره کلاس و نیز انتقال مطالب به دانش‌آموزان دچار مشکل خواهد بود. قدرت بیان یکی از ملزومات حرفه معلمی است؛ از این روست که گفته می‌شود یکی از دلایلی که رهبری کاریزماتیک در کلاس درس مؤثر است این است که این نوع رهبری، از فن بیان و قدرت ایراد سخنرانی به‌خوبی بهره می‌برد (بولکان و گودبوی، ۲۰۱۱). بنابراین پیشنهاد می‌شود این مسئله به‌ویژه در عرصه تربیت معلم مورد توجه قرار گیرد. این مهارت دارای ابعاد متعددی است و چندین مؤلفه مرتبط با آن قابل ذکر است:

● **استفاده از استعاره و تشبیه:** از ویژگی‌های افراد کاریزماتیک، و در اینجا معلمان کاریزماتیک، استفاده از تشبیه و استعاره است. توانایی استفاده از استعاره و تشبیه یکی از راهکارهای مؤثر برای جلب توجه و انتقال بهتر مفاهیم به‌شمار می‌رود و بهتر است معلم در ارائه مطالب خود از

این فنون ادبی استفاده کند. در واقع می‌توان گفت روش بدیعه‌پردازی که در روش تدریس مطرح است در اینجا می‌تواند مورد توجه باشد.

● **استفاده از داستان:** داستان تأثیر عمیقی بر افراد می‌گذارد (کابانه، ۲۰۱۲، ص. ۱۲۵). گفتن حکایت و داستان مرتبط با موضوع، فهم را آسان و در فرد علاقه و انگیزه ایجاد می‌کند. معلمانی که در این زمینه مهارت دارند معمولاً محبوب هستند. بیان برخی مفاهیم در قالب داستان یکی از مؤثرترین راه‌ها برای ارائه هر چه بهتر درس می‌باشد. استفاده از داستان باعث می‌شود هم علاقه مخاطب جلب شود و هم میزان ماندگاری مطالب در ذهن دانش‌آموز بیشتر گردد.

● **ایجاد تصویر و القای بینش از طریق سخن:** توانایی القای بینش مناسب در مخاطب و ایجاد تصویر از موضوع در ذهن او، و در واقع تصویرسازی ذهنی، وسیله مناسبی برای ایجاد انگیزه و یادگیری بهتر است. کاربزمای تصویری که مربوط به انگیزش و برانگیختن افراد و تشویق و ترغیب آنان است در اینجا مؤثر خواهد بود. این مهارت از دو جهت قابل توجه است: هم در قابل فهم نمودن مطالب و یادگیری آن‌ها و هم ترسیم افق روشن برای ایجاد انگیزه و افزایش خوش‌بینی به آینده. تبدیل کلمات و مفاهیم به تصاویر و تداعی کلمات با تصاویر مناسب و استفاده از کاربزمای تصویری کمک مناسبی به یادگیری می‌کند (کابانه، ۲۰۱۲). این در واقع نوعی تصویرسازی ذهنی است که به تفهیم بهتر موضوع می‌انجامد. افراد کاربزماتیک توانایی ایجاد انگیزه در دیگران را دارند و این کار را از طریق تشویق دیگران و اعتمادکردن و احترام به آن‌ها و ترسیم افق‌های روشن انجام می‌دهند. افراد کاربزماتیک به‌طور کلی افراد خوش‌بینی هستند و آینده روشنی را برای شاگردان ترسیم می‌کنند. بر اساس پژوهش‌ها، معلمان خوش‌بین، اثربخشی بالایی دارند و خوش‌بینی آموزشی آن‌ها به روند یادگیری بهبود می‌بخشد (حجازی و امینی‌پور، ۱۳۹۳). بنابراین معلم کاربزماتیک سعی خواهد کرد علاوه بر تصویرسازی از مفاهیم در ذهن شاگردان، با ترسیم افق‌های روشن درباره موضوع تدریس خویش و تحصیل دانش‌آموزان، انگیزه لازم را در آن‌ها ایجاد کند.

● **تناسب بین گفتار و رفتار معلم:** تأثیرگذاری و محبوبیت معلم و در واقع کارکرد کاربزمایی او زمانی عملاً اتفاق خواهد افتاد که بین اعمال و گفتار او تناسب و هماهنگی وجود داشته باشد. اعتقاد معلم به آنچه می‌گوید مهم است و مهم‌تر اینکه خود عامل به آن باشد. اعتماد و احترام متقابل و در نتیجه تأثیرگذاری معلم موقعی اتفاق خواهد افتاد که خودش به آنچه می‌گوید عامل باشد. وقتی معلم بر ورود و خروج منظم تأکید دارد و خودش نیز آن را انجام می‌دهد، یا به‌خوبی دقت دارد که آنچه را به‌عنوان تکلیف به شاگردان گفته است فراموش نکند معلوم می‌شود چقدر به کار خود و عمل دانش‌آموزان اهمیت می‌دهد و حساس است.

■ نتیجه‌گیری ■

چنان‌که در این پژوهش موردبررسی قرار گرفت کاریزما یک ویژگی و مشخصه برجسته انسانی است که در افراد تأثیر فوق‌العاده می‌گذارد. در پاسخ به سؤال اول مشخص شد که کاریزما دارای مؤلفه‌های گفتاری و رفتاری خاصی است. همان‌طور که تبیین شد، داشتن شور اشتیاق برای انجام کارها، توانا بودن در بیان و انتقال مطالب، توانایی برقراری ارتباط مناسب با افراد، توانایی انتقال احساسات و عواطف، نوع‌دوستی، اعتمادبه‌نفس، استفاده مناسب از شوخی و طنز، توانایی ایجاد انگیزه، ایجاد خوش‌بینی و نگرش مثبت، توجه به نیازهای افراد و توانایی خوب شنیدن و خوب گوش دادن و خوب سخن گفتن و به‌طوری کلی توانایی الگو قرار گرفتن، از جمله مؤلفه‌های برجسته مرتبط با کاریزما می‌باشد. با داشتن چنین مؤلفه‌هایی معلم کارزماتیک میزان تأثیرگذاری و موفقیت خود را افزایش خواهد داد. در پاسخ به سؤال دوم و با توجه به یافته‌های سؤال اول، ویژگی‌های معلم کارزماتیک و چگونگی استفاده از ویژگی‌های کاریزما در کلاس موردبحث و بررسی قرار گرفت، که مواردی مانند داشتن علاقه و ذوق نسبت به موضوع و رشته تدریس، ارتباط مؤثر با دانش‌آموزان، استفاده از تمثیل و داستان و غیره از مؤلفه‌های آن است.

اکنون با نظر به آنچه بیان شد، باید گفت کاریزما یک ویژگی مناسب و لازم برای معلم است. توجه به تربیت معلم اثربخش و ویژگی‌های رفتاری و گفتاری او مسئله بسیار مهمی است که باید در انتخاب و تربیت معلمان بیش‌ازپیش موردتوجه قرار گیرد. باید اشاره کرد که توجه به ویژگی‌های اخلاقی و اعتقادی و تخصص حرفه‌ای و علمی معلم، لازم و ضروری است. داشتن ویژگی‌های اخلاقی متناسب با جامعه و نیز ویژگی‌های تخصصی بسیاری از جمله آشنایی با انواع مختلف روش‌های تدریس و شیوه‌های ارزشیابی برای معلم لازم است، هرچند کافی نیست. اقتضای شغل معلمی در این است که معلم دارای ویژگی‌های رفتاری و گفتاری اثربخش باشد؛ چون صرف داشتن تخصص علمی و مدرک مرتبط با رشته، کافی نخواهد بود. حتی می‌توان اضافه کرد، تنها آشنایی با چند نوع روش تدریس نیز اگرچه بسیار ضروری است و لازم است معلمان با آخرین روش‌های نوین تدریس رشته خود آشنا باشند ولی درعین حال معلم اثربخش باید توانایی‌های ویژه‌ای در مدیریت کلاس، ارتباط بین فردی، بلاغت و فن بیان، توانایی انتقال مطالب و به‌طورکلی توانایی تأثیرگذاری بر شاگردان خود را دارا باشد. در واقع آنچه در این پژوهش موردتوجه قرار گرفت مفهومی از کاریزما و در واقع نئوکاریزما است که مشتمل بر گفتار و رفتار ویژه‌ای است که به بهبود اثربخشی

معلم کمک می‌کند و این ویژگی‌ها در کنار تخصص حرفه‌ای معلم بر کارایی بیشتر او کمک می‌کند. متأسفانه در کشور ما این توانایی‌ها و ویژگی‌های مخصوص معلمی و پرورش آن‌ها، مورد توجه قرار نمی‌گیرد. از آنجاکه دروسی درباره روش‌های تدریس به دانشجو معلمان ارائه می‌شود، دروسی در رابطه با مدیریت کلاس و چگونگی ارتباط با دانش‌آموزان و سایر ویژگی‌هایی که در این نوشتار بر آن‌ها تأکید شد نیز می‌تواند به تربیت معلمان توانا بیانجامد. بنابراین پیشنهاد می‌شود در دوره‌های تربیت معلم و دانشگاه فرهنگیان واحدها و دروس ویژه‌ای در ارتباط با پرورش مهارت‌های ارتباطی و فن بیان و مدیریت کلاس مدنظر قرار گیرد. چون همان‌طور که بحث شد بسیاری از ویژگی‌های مربوط به کاریزما و اثربخشی معلمان را می‌توان آموزش داد.

منابع

- باقری، خسرو؛ سجادیه، نرگس و توسلی، طیبه. (۱۳۸۹). رویکردها و روش‌های پژوهش در فلسفه تعلیم و تربیت. تهران: پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی.
- حجازی، الهه و امینی پور، شیمیا. (۱۳۹۳). رابطه بین خوش‌بینی آموزشی و راهبردهای خودمدیریتی معلمان با پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان. فصل‌نامه نوآوری‌های آموزشی، ۱۳(۵۲)، ۴۴-۳۰.
- شریفیان، فریدون؛ نصر، احمدرضا و عابدی، لطفعلی. (۱۳۸۶). تعیین شاخص‌های مدیریت موثر کلاس در دانشگاهها و موسسات آموزش عالی. مطالعات تربیتی و روان‌شناسی، ۱۸(۱)، ۶۸-۴۹.
- صمدی، پروین؛ رجایی پور، سعید؛ آقاچسینی، تقی و قلاوندی، حسن. (۱۳۸۷). تبیین جو یادگیری اثربخش بر اساس مؤلفه‌های مدیریت کلاس درس در مدارس راهنمایی شهر ارومیه. اندیشه‌های نوین تربیتی، ۴(۲۱)، ۱۷۶-۱۵۵.
- عالی، آمنه و امین یزدی، امیر. (۱۳۸۷). تأثیر ویژگی‌های معلم بر سبک مدیریت. فصلنامه تعلیم و تربیت، ۲۴(۹۳)، ۱۳۶-۱۰۳.
- عبداللهی، بیژن؛ دادجوی توکلی، عطیه و یوسلیمانی، غلامعلی. (۱۳۹۳). شناسایی و اعتبارسنجی شایستگی‌های حرفه‌ای معلمان اثربخش دوره ابتدایی شهر تهران. فصل‌نامه نوآوری‌های آموزشی، ۱۳(۴۹)، ۴۸-۲۵.
- کومبز، جرالڈ آر و دنیلز، لو وی بی. (۱۳۸۸). پژوهش فلسفی: تحلیل مفهومی، (ترجمه خسرو باقری). در: ادموند سسی شورت (گردآورنده)، روش‌شناسی مطالعات برنامه‌درسی (صص. ۶۵-۴۳). تهران: سمت. (اثر اصلی در سال ۱۹۹۱ چاپ شده است).
- مهدی‌نژاد، ولی و زمانی منش، حامد. (۱۳۹۱). شناسایی ابعاد معلم اثربخش و اعتبارسنجی مؤلفه‌های آن توسط دبیران دوره متوسط شهر یاسوج. پژوهش در برنامه‌ریزی درسی، ۹(۳۲)، ۸۱-۶۸.
- مهدی‌نژاد، ولی. (۱۳۹۲). دیدگاه دبیران دوره متوسطه در خصوص بی‌انضباطی کلاسی دانش‌آموزان و راهکارهای بهبود مدیریت کلاس. دوفصلنامه پژوهش‌های آموزش و یادگیری، ۲۰(۳)، ۲۳۱-۲۴۲.
- وستود، پیتر. (۱۳۹۱). آنچه معلمان در مورد روش‌های تدریس باید بدانند (ترجمه روح‌اله مظفری‌پور و سمانه شفیعی). تهران: پایزنه. (اثر اصلی در سال ۲۰۰۸ چاپ شده است).
- یاری قلی، بهبود؛ ضرغامی، سعید؛ فغانی، یحیی و نقیب‌زاده، میرعبده‌الحسین. (۱۳۹۱). تحلیل تطبیقی فلسفه عدالت تربیتی: دیدگاه‌های لیبرال و جامعه‌گرا. پژوهش‌نامه مبانی تعلیم و تربیت، ۲(۱)، ۹۱-۱۰۸.
- Alessandra, T. (1998). *Seven keys to developing the magnetism that leads to success*. New York Warner Books.
- Angawi, G. T. (2012). Neo charismatic leadership: a new theory for effective leadership in higher education. *Educate*, 12(2), 34-47.
- Antonakis, J., Fenty, M., & Liechti, S. (2011). Can be charisma taught? Test of two interventions. *Academy of Management Learning and Education*, 10(3), 374-396.
- Bolkan, S., & Goodboy, A. (2011). Leadership in the college classroom: the use of charismatic leadership as a deterrent to student resistance strategy. *Journal of Classroom Interaction*, 46(2), 4-10.
- Bolkan, S., & Goodboy, A. (2014). Communicating charisma in structional setting: indicators and effects of charismatic teaching. *College Teaching*, 62, 136-142.
- Bono, G. E., & Ilies, R. (2006). Charisma, positive emotion and mood contagion. *The Leadership Quarterly*, 17, 317-334.
- Cabane, O. F. (2012). *Charisma myth, how anyone can master the art and science of personal magnetism*. New York: Penguin Group.
- Deveries, R. E., Roe, R. A., & Taillieu, T. C. B. (1999). On charisma and need for leadership. *European journal of work and organizational psychology*, 8(1), 109-133.
- Eskic, D. (2014). *The four types of charisma and how you can see them*. Retrieved from <http://www.Linkedin.com/pulse>
- Garcia, P., Kupczynski, p., & Glenda, H. (2011). Impact of teacher personality styles on academic excellence of secondary student. *National Forum of Teacher Education Journal*, 21(33), 1-8.
- Farr, S. (2010). *Teaching as leadership, the highly effective teachers guide to closing the achievement gap*. San Francisco, CA: Jossey-Bass.
- Huang, Y. C., & Lin, S. H. (2014). Assessment of Charisma as a Factor in Effective Teaching. *Educational Technology & Society*, 17(2), 284-295.

تبیین ویژگی‌های معلم کارپزماتیک به‌عنوان الگویی از معلم اثرپخش

- Lam, C. (2014). *11 Habits of an Effective Teacher*. Retrieved from <http://www.edutopia.org/discussion/11-habits-effective-teacher>
- Marzano, R. J., & Marzano, J. S. (2003). The key to classroom management. *Educational Leadership*, 61(1), 6-13.
- Meador, D. (2014). *Qualities of an Effective Teacher*. Retrieved from <http://teaching.about.com/od/pd/a/Qualities-Of-An-Effective-Teacher.htm>
- Moore, A., & Atkinson, D. (1998). Charisma, competence and teacher education. *Discourse: studies in the cultural politics of education*, 19(2), 171-182.
- Pellegrino, A. M. (2010). Pre-service teachers and classroom authority. *American Secondary Education*, 38(3), 62-78.
- Potts, J. (2009). *History of charisma*. UK: Palgrave MacMillan.
- Raelin, J. A. (2006). Taking the charisma out: Teaching as facilitation. *Organization management journal*, 3(1), 4-12.
- Smith, C.J., & Robert, I. (2002). *Effective classroom management*. London & New York: Routledge.
- Strong, J. H. (2007). *Qualities of effective teachers*. Virginia: Alexandria.
- Tikhomirov, A. A., & Spangler, W. D. (2010). Neo-charismatic leadership and the fate of mergers and acquisitions: An institutional model of CEO leadership. *Journal of Leadership & Organizational Studies*, 17(1), 44-60.
- Walls, R. T., Nardi, A. H., von Minden, A. M., & Hoffman, N. (2002). The characteristics of effective and ineffective teachers. *Teacher education quarterly*, 29(1), 39-48.
- Toteff, A. C. (2005). Max Weber's charisma. *Journal of Classical Sociology*, 5(2), 189-204.
- Walker, R. J. (2008). Twelve characteristics of an effective teacher: A longitudinal, qualitative, quasi-research study on in-service and pre-service teachers' opinions. *Educ Horizon*, 87(1), 61-68.

پی‌نوشت‌ها

1. Garcia	24. charisma
2. kupczynski	25. Potts
3. Glenda	26. House
4. Huang	27. angawi
5. Lin	28. Alessandra
6. Marzano	29. Bono
7. Realin	30. Ilies
8. Moor	31. Neo charismatic
9. Atkinson	32. Tikhomirov
10. Bolkkan	33. Spangler
11. Goodboy	34. cabane
12. Pellegrino	35. Eskip
13. lam	36. Visionary
14. meador	37. Farr
15. walker	38. Effective teachers
16. weber	39. Twalls
17. Toteff	40. Nardi
18. Deveries	41. Avril
19. Roe	42. Minden
20. Taillieu	43. Hoffmann
21. Antonakis	44. Stronge
22. Fenty	45. Smith
23. liechti	46. Robert